

Број: 110/10

ПОСЕБАН ИЗВЈЕШТАЈ

УН Конвенција о правима дјетета и
Породични закон Републике Српске

И УВОД

Омбудсман за дјецу Републике Српске, поступајући по службеној дужности, а на основу овлашћења утврђених Законом о омбудсману за дјецу Републике Српске¹, констатује потребу подношења овог Посебног извјештаја којим указује на повреду основних права и интереса дјецe до којих долази због неусклађености Породичног закона Републике Српске² са захтјевима и основним принципима УН Конвенције о правима дјетета.

Прихватајући Конвенцију држава прихвата обавезу да права гарантована Конвенцијом обезбиједи за свако дијете, без дискриминације по било којем основу, и истовремено преузима обавезу предузети све одговарајуће мјере како би се права гарантована Конвенцијом и остварила.³

Слиједом констатованих повреда права дјетета у поступцима који проистичу из Породичног закона пред надлежним органима, прије свега пред центрима за социјални рад и судовима, Омбудсман за дјецу указује на неопходност измјена и допуна Породичног закона, како би се стекли услови за остваривање права гарантованих Конвенцијом која уређује Породични закон.

Циљ Посебног извјештаја је да укаже на слабости и дефинише мјере за постизање већег степена заштите права дјетета.

ИИ –ОВЛАШЋЕЊА ОМБУДСМАНА

Надлежности и овлашћења институције Омбудсмана за дјецу утврђене су Законом, којим је између осталог утврђено

Омбудсман за дјецу је независан и самосталан у обављању послова утврђених овим Законом и нико нема право да утиче на његов рад и поступање.

У обављању послова из своје надлежности Омбудсман за дјецу поступа у оквиру Устава, закона и других прописа и општих аката, као и међународних уговора и

¹ Закон о ombudsmanu за djecu Republike Srpske /Službeni glasnik Republike Srpske broj 103/08/

² Poriđični zakon Republike Srpske /Službeni glasnik Republike Srpske broj 54/02/

³ UN Konvencija o pravima djeteta,član 2.

општеприхваћених правила међународног права, руководећи се начелом правичности и морала.⁴

Омбудсман за дјецу

- 1) прати усклађеност закона и других прописа у Републици Српској који се односе на заштиту права дјетета с одредбама Устава Републике Српске, Конвенције Уједињених нација о правима дјетета и других међународних докумената који се односе на заштиту права и интереса дјетета;
- 3) прати примјену свих прописа који се односе на заштиту права и интереса дјетета,⁵

Омбудсман за дјецу је овлашћен да Влади, односно Народној скупштини поднесе иницијативу за измјену или допуну закона и других прописа и општих аката, ако сматра да до повреде права дјетета долази због недостатка у прописима, као и да иницира доношење нових закона, других прописа и општих аката, када сматра да је то од значаја за остваривање и заштиту права дјетета.

Влада, односно, надлежни одбор Народне скупштине дужни су да разматрају иницијативе које подноси Омбудсман за дјецу.⁶

ИИ РЕЛЕВАНТНИ ПРОПИСИ

УН Конвенција о правима дјетета

Члан 2.

Државе потписнице ове Конвенције поштују и обезбјеђују права садржана у Конвенцији сваком дјетету под њиховом јурисдикцијом, без дискриминације по било којем основу, без обзира на расу, боју коже, пол, језик, вјероисповијест, политичко или друго увјерење, национално, етничко или социјално поријекло, имовно стање, онеспособљеност, рођење или други статус дјетета или његовог родитеља или законитог старатеља.

Државе потписнице предузимају све потребне мјере како би се обезбиједила заштита дјетета од свих облика дискриминације или казне засноване на статусу, активностима, израженом мишљењу или увјерењу родитеља, законитих старатеља или чланова породице дјетета.

⁴ Закон о ombudsmanu за djecu, član 3.

⁵ Закон о ombudsmanu за djecu, član 5.

⁶ Закон о ombudsmanu за djecu, član 7.

Члан 3.

У свим активностима које се тичу дјеце од примарног значаја су интереси дјетета без обзира на то да ли их проводе јавне или приватне институције за социјалну заштиту, судови, административни органи или законодавна тијела.

Члан 6.

Државе потписнице признају да свако дијете самим рођењем има право на живот.

Државе потписнице обезбјеђују у највећој могућој мјери опстанак и развој дјетета.

Члан 7.

Дијете се пријављује одмах након рођења и од рођења има право на име, право на држављанство и, ако је то могуће, право да зна ко су му родитељи и право да се они брину за њега.

Члан 8.

Државе потписнице се обавезују да поштују право дјетета на очување свог идентитета, укључујући држављанство, име и породичне везе како је то признато законом, без незаконитог мијешања.

Члан 9.

Државе потписнице обезбјеђују да ниједно дијете не буде одвојено од својих родитеља против њихове воље, осим када надлежни органи на основу судског увида одлуче, у складу с одговарајућим законом и процедурама, да је такво раздвајање неопходно и у најбољем интересу дјетета. Таква одлука може бити неопходна у одређеном случају, као нпр. ако родитељи злостављају или занемарују дијете или ако живе одвојено па се мора донијети одлука о мјесту становања дјетета.

У сваком поступку, у складу са ставом 1, све заинтересоване стране добит ће прилику да учествују у поступку и да изнесу своје мишљење.

Државе потписнице поштују право дјетета које је одвојено од једног или оба родитеља да одржава личне односе и непосредне контакте са оба родитеља на сталној основи, осим ако је то у супротности са најбољим интересима дјетета.

Члан 12.

Државе потписнице обезбјеђују дјетету које је способно формирати своје властито мишљење право слободног изражавања тог мишљења о свим питањима која се тичу

дјетета, с тим што се мишљењу дјетета посвећује дужна пажња у складу са годинама живота и зрелошћу дјетета.

У ту сврху, дјетету се посебно даје прилика да буде саслушано у свим судским и административним поступцима који се односе на њега, било непосредно или преко заступника или одговарајућег органа, на начин који је у складу са процедуралним правилима националног закона.

Члан 13.

Дијете има право на слободу изражавања која обухвата и слободу да тражи, прима и даје информације и идеје свих врста, без обзира на границе, било усмено или писмено или преко штампе, умјетности или неког другог медија по избору дјетета.

Члан 14.

Државе потписнице поштују право дјетета на слободу мишљења, савјести и вјероисповијести.

Државе потписнице поштују права и дужности родитеља и, ако је такав случај, законитих старатеља да усмјеравају дијете у остваривању његовог права на начин који је у складу са развојем његових способности.

Члан 16.

Ни једно дијете не смије бити изложено самовољном или незаконитом мијешању у његов приватни и породични живот, дом или личну пријеписку, као ни незаконитим нападима на његову част и углед.

Дијете има право на заштиту од таквог мијешања или напада.

Члан 18.

Државе потписнице ће уложити све напоре како би се уважавало начело да оба родитеља имају заједничку одговорност у подизању и развоју дјетета.

Родитељи, или законски старатељ имају главну одговорност за подизање и развој дјетета. Интереси дјетета су њихова основна брига.

Члан 19.

Државе потписнице предузимају све одговарајуће законодавне, административне, социјалне и образовне мјере ради заштите дјетета од свих облика физичког или менталног насиља, повреда или злоупотребе, занемаривања или немарног односа,

малтретирања или експлоатације, укључујући и сексуалну злоупотребу док је на бризи родитеља, законитих старатеља или неког другог лица коме је повјерена брига о дјетету.

Члан 24.

Државе потписнице признају право дјетета на највиши ниво здравствене и медицинске заштите и на рехабилитацију. Државе ће настојати да ни једном дјетету не буде ускраћено право на такву здравствену заштиту.

Члан 28.

Државе потписнице признају право дјетета на образовање.

Члан 31.

Државе потписнице признају право дјетета на одмор и слободно вријеме, на игру и рекреацију која одговара узрасту дјетета и слободно учешће у културном животу и умјетности.

Члан 39.

Државе потписнице предузимају све одговарајуће мјере за бољи физички и психички опоравак и социјалну реинтеграцију дјетета које је жртва злоупотребе, мучења или неког другог облика окрутног, нехуманог или понижавајућег поступка или кажњавања, или оружаних сукоба.

ИИИ – АНАЛИЗА

Република Српска је 2002. године донијела Породични закон и истим на жалост није успоставила систем компатибилан савременом европском законодавству и пракси. Прије свега мисли се на права дјетета како их утврђује Конвенција о правима дјетета.

Наиме, постојећи закон нормативно не уређује права дјетета у породици на начин да су она самостална и посебна и да дужности родитеља из њих произилазе.

Концепт је стао на становишту, да родитељи имају права и дужности.

Конвенција о правима дјетета јединствен је међународни документ који је у врло кратком времену прихваћен од тако великог броја земаља. Конвенција утврђује стандарде и универзалне принципе и обавезује да сва права гарантована Конвенцијом под истим условима буду обезбијеђена за свако дијете без дискриминације по било којем основу.

Оно што је посебно важно Конвенција по први пут уводи дјецу као субјекте међународног права и заштите, као лица која имају право на своја људска права.

Ако је према Конвенцији, породица основна и природна средина за раст и добробит дјецe,⁷ онда је и природно да у тој средини дијете буде признато као субјект права које у породици има активну улогу и могућност заштите својих права.

Ако се Породичним законом уређују породично правни односи између родитеља и дјецe, као и односи између других ближних сродника,⁸ онда би закон морао препознати и права и обавезе свих, и родитеља и дјецe.

Конвенција утврђујући права дјетета, утврђује и четири основна принципа који обавезују, а то су

- најбољи интерес дјетета мора да буде приоритет,
- заштита дјетета од било којег облика дискриминације,
- право на опстанак и развој,
- право на поштивање њихових ставова.

Ако неки од ових принципа (ако је уопште могуће правити било какво рангирање) треба бити у приоритету, онда је то најбољи интерес дјетета, јер ако тај принцип није остварен, доведено је у питање свако од права гарантованих Конвенцијом. То значи, да о било којем праву дјетета говоримо, оно неће бити обезбијеђено и осигурано ако при том није постигнут најбољи интерес дјетета.

Није могуће очекивати да Конвенција утврди елементе који значе најбољи интерес дјетета, није могуће то ни законом уредити, из простог разлога што је превише ситуација, а свако дијете и у сваком поступку има право на дужну пажњу, има право на поштовање, за свако дијетете и у сваком поступку приступ треба да буде такав да се постигне најбољи интерес баш за њега.

Право дјетета на изражавање властитог мишљења, које закон није на адекватан начин препознао, значи право дјетета да активно учествује у рјешавању свих питања која

⁷ Konvencija o pravima djeteta, Preambula

⁸ Porodični zakon Republike Srpske, član 1.

утичу на његов живот, укључујући и то да буде саслушано у сваком поступку који се на њега односи. Ово право, које је једно од основних принципа Конвенције обавезује да се дјетету осигура и да му се омогући да изрази свој став. Мишљење које дијете има право слободно изразити треба прихватити у складу са његовим узрастом и његовом способности да то учини. Конвенција не поставља никаква ограничења везано за године дјетета, здравствено стање и слично, она успоставља право које му треба омогућити. Одлука о остваривању права у коначном, би се морала заснивати на мишљењу дјетета и оцјени стручњака.

У пракси врло често имамо ситуације у којима сукобљени родитељи, бабе и деде обилазе различите институције тражећи права за себе, доказујући како су баш они најбољи за дијете, а при том, најбољи интерес дјетета остаје по страни. У таквим ситуацијама дијете се не доживљава као субјект у поступку, јер оно само чека да неко други одлучи о нечему што је за њега изузетно важно.

У намјери да дође до мишљења оних који свакодневно воде поступке и одлучују о правима дјетета у складу са Породичним законом, Омбудсман за дјецу је организовао расправе на тему „Породични закон и права дјетета“, у Бањалуци, Добоју и Требињу. Расправи су присуствовали представници центара за социјални рад ових регија, представници министарства здравља и социјалне заштите, представници Министарства за породицу, спорт и омладину, Гендер центра, Адвокатске коморе, правних факултета, представници основних и средњих школа, Уницеф, Осце и друге невладине организације.

Ставови изнесени на расправама могу се сумирати на начин

- за доношење одлуке о уређењу виђања дјетета са родитељем са којим не живи треба утврдити надлежност суда, а на приједлог центра, из разлога што извршење одлука центра у пракси не функционише, оне се не извршавају,
- издржавање дјетета -плаћање алиментације и уређење виђања су најчешћи проблеми, гдје поступци трају јако дуго, а када се одлука донесе иста се не извршава,
- давање сагласности родитеља за нпр.путну исправу дјетету са којим не живи треба бити регулисано пресудом о разводу на начин да родитељ са којим дијете живи има право одлучити о томе,
- закон мора утврдити и право дјетета на контакте и виђање са сродницима,
- нема адекватне реакције за родитеље који не поступају у интересу дјетета,
- увести ново поглавље -права дјетета,
- центри за социјални рад имају велика овлашћења и велику одговорност у поступцима које воде у складу са законом, а да при том нису довољно ни материјално ни кадровски оспособљени,

- неопходна је едукација запослених у центрима за социјални рад и размјена искустава унутар струке,
- неопходно је успоставити савјетовалиште за породицу, јер породица данас поред финансијске треба и помоћ стручњака различитих профила,

У складу са овлаштењима утврђеним Законом, Омбудсман за дјецу Републике Српске подноси

ИНИЦИЈАТИВУ

за измјене и допуне Породичног закона Републике Српске,

како би нови стандарди у области права дјетета омогућили да, дијете буде субјект у породичним односима, да му се омогући остваривање права гарантованих Конвенцијом, да се родитељи учине одговорнијим за поступање у интересу дјетета, а рад надлежних органа квалитетнији

Зато је неопходно измјенама закона утврдити да

- ДИЈЕТЕ има право на име и право на држављанство,
- ДИЈЕТЕ има право да зна ко су му родитељи, без обзира на узраст и то право може бити ограничено само овим законом,
- ДИЈЕТЕ има право да живи са својим родитељима, а то право може бити ограничено само одлуком суда када је то у интересу дјетета,
- ДИЈЕТЕ има право одржавати личне односе са родитељем са којим не живи и то право може бити ограничено само у судском поступку, а у најбољем интересу дјетета
- ДИЈЕТЕ има право учествовати у поступку и изразити своје мишљење о томе са којим родитељем ће живјети,
- ДИЈЕТЕ има право да одржава личне односе и са сродницима –баком и дедом и другим лицима са којима га везује блискост, и ово право може само у судском поступку

бити ограничено због интереса дјетета, приједлог за одржавање контакта дјетета и блиских сродника могу поднијети блиски сродници-бака и деда, и дијете

- ДИЈЕТЕ има право на образовање у складу са својим способностима и својим склоностима,
- ДИЈЕТЕ има право на животне услове неопходне за његов опстанак и развој,
- ДИЈЕТЕ има право на заштиту од незаконитог мјешања у његову приватност и породицу,
- ДИЈЕТЕ има право тражити заштиту својих права пред надлежним органом,
- ДИЈЕТЕ има право на слободно изражавање властитог мишљења, и право да се његовом мишљењу посвети дужна пажња у свим стварима и свим поступцима који га се непосредно тичу. Мишљење дјетета узет ће се у обзир у складу са његовим годинама и способности да то изрази.
- ДИЈЕТЕ има право на заштиту од злостављања, занемаривања и сваке врсте експлоатације

Законом је потребно прецизирати и да

- родитељ грубо занемарује родитељске дужности и када 3 мјесеца не извршава обавезу издржавања дјетета - не плаћа алиментацију, и
- када не ствара услове, онемогућава или спречава, остваривање контакта дјетета са другим родитељем или блиским сродницима,
- изричито забранити физичко кажњавање дјеце,
- утврдити право на бесплатну правну помоћ, без обзира на социјални статус, у свим случајевима и поступцима остваривања права на издржавање.

-у тексту закона ријечи „малољетна лица“и „малољетна дјеца“ треба замијенити са „дијете“

-родитељи имају право и дужност упознати дијете са његовим правима и омогућити му њихово остваривање.

Предложени текст за измјену Породичног закона су захтјеви УН Конвенције о правима дјетета, али и затјеви подносилаца жалби које је Институција примила у 2009.години и који се највећим дијелом односе управо на напријед изнесене захтјеве, али и институција које свакодневно воде поступке и одлучују о правима дјетета.

Очекујем да разумијете потребу за усклађивање Породичног закона са новим стандардима у области права дјетета, те да ће те, у складу са наведеним предузети потребне активности.

Очекујем да Институцију у складу са чланом 9. Закона о омбудсману за дјецу обавијестите о мјерама које сте предузели.

С поштовањем,

Омбудсман за дјецу

мр Нада Граховац